

<https://doi.org/10.5559/di.26.3.06>

**Andreas Hadjar,
Christiane Gross (Ur.)
EDUCATION SYSTEMS
AND INEQUALITIES
International
Comparisons**

Policy Press, Bristol, 2016., 304 str.

Izdavačka kuća Policy Press objavila je 2016. godine knjigu *Obrazovni sustavi i nejednakosti: Međunarodne usporedbe (Education systems and inequalities: International comparisons)*. Urednici knjige su Andreas Hadjar, profesor sociologije obrazovanja na Sveučilištu u Luksemburgu, i Christiane Gross, koordinatorica projekata s područja obrazovanja, rada i zdravlja sa Sveučilišta u Hannoveru. Knjiga je napisana na engleskom jeziku i sastoji se od petnaest poglavlja kojima prethodi popis tablica i grafičkih priloga, bilješke o suradnicima, zahvala te uvod. Nakon zadnjeg poglavlja slijedi zaključak i sažetak glavnih nalaza istraživanja.

U uvodnom dijelu knjige autori pišu o utjecaju obrazovnih sustava na obrazovne nejednakosti, uspjehe te životne šanse pojedinca, a uzevši u obzir socijalno podrijetlo, spol, narodnost i druge čimbenike. Naglašena je široka interdisciplinarnost knjige u čijoj su izradbi sudjelovali znanstvenici s područja sociologije, povijesti, političkih i obrazovnih znanosti te ostalih relevantnih područja. Čitateljima su prezentirani nazivi poglavlja, njihovi autori te kratak sadržaj svakoga poglavlja.

Petnaest poglavlja knjige mogu se podijeliti u četiri dijela. Prvi dio sastoji se od šest poglavlja, koja obuhvaćaju teorij-

ske okvire i metodološka pitanja istraživanja, dok je drugi dio, u poglavljima od sedmoga do desetoga, usmjeren na utjecaj obrazovnih sustava na obrazovne nejednakosti i obrazovna dostignuća. Od jedanaestoga do četrnaestoga poglavlja treći je dio knjige, koji se bavi monetarnim i nemonetarnim dobitima obrazovanja. Četvrti dio, ujedno i zadnje, petnaesto, poglavlje, donosi najvažnije zaključke.

Prvi dio knjige započinje poglavljem "Teoretiziranje o utjecaju obrazovnih sustava na nejednakost", u kojem autori definiraju ključne pojmove. Obrazovni sustav definiran je kao sklop što ga čine obrazovni procesi i stupnjevi obrazovanja. Istaknuti su uzroci obrazovnih nejednakosti, kao što su pripadnost društvenoj skupini, spol i socijalno podrijetlo. U nastojanju da objasne obrazovne nejednakosti, autori su u analizi obrazovnih sustava povezali makrorazinu (društvo) i mikrorazinu (pojedinaac), između kojih posreduje mezorazina koju čine institucije. Obrazovni sustav preko mezorazine utječe na pojedinca, dok zbroj djelovanja svih razina utječe na socijalnu strukturu i kulturu na razini društva. U drugom poglavljju, "Usporedba obrazovnih politika u globaliziranom svijetu: Metodološka razmatranja", autori se bave metodološkim izazovima u uspoređivanju obrazovnih politika raznih obrazovnih sustava. U ovom poglavljju čitatelji se upoznaju sa dva glavna pristupa usporedbama obrazovnih sustava: prvim se pristupom iz rezultata istraživanja donose objašnjenja pojava, a drugim se pristupom stvaraju nova pitanja za analizu. Usporedbe se provode u tri dimenzije: vremensku, prostornu i razlikovnu ili kompetitivnu. Vremenska dimenzija uspoređuje način na koji su obrazovne politike oblikovane kroz određeno razdoblje te donosi slijed razvoja određenoga obrazovnog problema. U okviru ove dimenzije raspravlja se o utjecaju globalizacije na rad učitelja. Prostorna dimenzija uspoređuje djelovanja na obrazovnu politiku s raznih razina, a ističe se djelovanje međunarodnih organizacija s globalne razine. Treća dimenzija

bavi se uspoređivanjem različitosti ili kompetitivnosti određenih zemalja. Kao najreprezentativniji primjer usporedbe različitosti autori su naveli PISA istraživanje. Autori smatraju da bi naglasak trebao biti na razumijevanju i objašnjavanju uzroka različitosti ili pojava, a ne na evaluaciji obrazovnih sustava na temelju rezultata PISA istraživanja. Treće poglavlje, "Obrazovni sustavi i intersekcionalnost", u analizu obrazovnih sustava uvodi intersekcionalnost – pojam koji pomaže u shvaćanju obrazovnih nejednakosti. Intersekcionalne analize usmjeravaju se na razlike i sličnosti te prednosti i nedostatke pripadnosti određenim društvenim grupama. Ni jedna grupa zasebno ne objašnjava obrazovne nejednakosti, ali teorija intersekcionalnosti povezuje pripadnost većem broju grupa koje istodobno djeluju na obrazovna dostignuća učenika. Intersekcionalna istraživanja ispituju način nastajanja društvenih identiteta, što su autori potkrijepili rezultatima provedenih istraživanja. Kvantitativne metode koje se najviše rabe u intersekcionalnom pristupu pružaju najbolje razumijevanje razlika i nejednakosti kroz tri glavna principa: višedimenzionalnost, intersekcionalnost i kontekstualnost. Autori detaljno objašnjavaju navedene pojmove te prikazuju modele njihove upotrebe, uz pomoć kojih se može saznati razina utjecaja raznih čimbenika na obrazovni uspjeh učenika. U četvrtom poglavlju, "Mjerenje obrazovno-institucionalne raznolikosti: grupiranje učenika prema sposobnostima, strukovna orijentiranost i standardizacija", autori konceptualiziraju tri glavne dimenzije obrazovnih sustava. Grupiranje učenika prema sposobnostima (*tracking*) odnosi se na različite težine programa koje učenici mogu pohađati, a ovisno o svojim obrazovnim dostignućima. Stru-

kovna orijentiranost razlikuje se u omjeru općih i specifičnih vještina koje pružaju strukovni programi, stoga postoje dva oblika strukovnog obrazovanja: prvi oblik pruža opće strukovno obrazovanje, a drugi oblik kombinira školovanje i praktičan rad. Treća dimenzija o kojoj autori pišu jest standardiziranost, koja označuje jednak standard u cijeloj državi, a obuhvaća državne ispite, kurikulum(um) i sl. Osim dimenzijama, autori se u ovom poglavlju bave osnovnim funkcijama obrazovanja: usmjeravanjem učenika prema tržištu rada, optimiziranjem vještina, promicanjem jednakih mogućnosti i uključivanjem učenika u društvo. Povezuju se dimenzije obrazovanja s njegovim osnovnim funkcijama, iz čega proizlaze zaključci o njihovim međusobnim odnosima. U petom poglavlju pod naslovom "Diferencijacija i (puno) više: predznanje, školski učinci i utjecaj grupiranja prema sposobnostima na obrazovne nejednakosti u dostignućima" autor navodi dva pristupa istraživanju obrazovnih nejednakosti. Standardni pristup objedinjuje pojmove iz naslova ovoga poglavlja. Navedeni su čimbenici koji utječu na nejednakosti u obrazovnim dostignućima učenika: rani razvoj djeteta u obitelji, karakteristike škole ili razreda, utjecaj roditelja i socijalnoga podrijetla učenika. Za razliku od standardnoga pristupa, DVD pristup (prema Dunne, 2010) uzima u obzir društveni sastav škola, tako da su razlike u dostignućima manje što se tiče socijalnoga porijekla pojedinca. Manjkavost obaju pristupa jest ta što se oslanjaju na PISA istraživanje koje ne obuhvaća sve nužne čimbenike, pa se ne može potpuno sigurno odrediti na koji način diferencijacija utječe na obrazovne nejednakosti. Autorica šestoga poglavlja, "Tehnike podatkovne analize u modeliranju učinaka obrazovnih sustava na obrazovne nejednakosti", navodi dva pristupa istraživanju utjecaja obrazovnih sustava na obrazovne nejednakosti. Komparativni pristup podrazumijeva istraživanje samo nekoliko zemalja unutar kojih se uspoređuju karakteristike obrazovnih sustava i nejednakosti koje stvaraju.

Višerazinski pristup analizira razne čimbenike: državu, školu, razred, ali i pojedinca. Obuhvaća mnoge države, a rezultati su ograničeni na one karakteristike obrazovnih sustava koje su prisutne u svim istraživanim zemljama ili barem u većini njih. U nastavku poglavlja autorica definira strategije koje se mogu rabiti u obradbi podataka te način na koji se provodi analiza dobivenih rezultata.

Drugi dio knjige započinje sedmim poglavljem pod naslovom "Obrazovni sustavi i nejednakost temeljeni na socijalnom podrijetlu: utjecaj trajanja školovanja i organizacije škole". Kako bi objasnili nejednakosti u obrazovnim prilikama, autori rabe razne teorijske modele. Etnografska istraživanja pokazuju da izbor obrazovanja nije samostalna odluka, nego se odlučuje unutar obitelji. Sociološki model obrazovnih prilika objašnjen je kroz "obrazovni tranzicijski model", gdje je prijelaz u sljedeći ciklus školovanja praćen odlukom hoće li se školovanje nastaviti ili prekinuti, a ishod ovisi o procjeni ima li koristi od prijelaza u sljedeći ciklus školovanja i o mogućim troškovima koje ciklus donosi. U poglavlju je prikazano istraživanje na uzorku od dvadeset europskih zemalja u kojem se trajanje školovanja učenika povezuje s trajanjem školovanja roditelja i organizacijom škole. Rezultati su pokazali da je produživanje trajanja školovanja smanjilo socijalnu nejednakost, ali najčešće na nižim razinama obrazovanja. U osmom poglavlju, "Obrazovni sustavi i spolne nejednakosti u obrazovnim dostignućima", ispituju se spolne nejednakosti u obrazovanju. Autori navode da je glavni uzrok niže razine uključenosti žena u obrazovanje kroz povijest njihova vezanost za domaćinstvo i briga za djecu te slabije prilike na tržištu

rada. Mijenjanjem stava prema ženama i jačanjem uloge na tržištu rada dolazi do veće zastupljenosti žena u obrazovanju. Na temelju analize podataka autori zaključuju da je spolna nejednakost veća u visoko diferenciranim obrazovnim sustavima. Za razliku od diferencijacije, standardizacija obrazovanja smanjuje razlike između spolova u obrazovanju. U devetom poglavlju, "Grupiranje učenika prema sposobnostima, uvjeti upisa u školu i obrazovna dostignuća učenika migranata", autori zaključuju da je uspješna integracija migranata u društvo preduvjet za njihova dobra obrazovna dostignuća. Integracija pridonosi borbi protiv društvene isključenosti i diskriminacije manjina. Analiza rezultata PISA istraživanja pokazala je da razlike u uspjesima učenika migranata ovisе o obrazovnim sustavima te imigracijskoj politici države. Učenici migranti postižu bolje rezultate kada ih se grupira prema sposobnostima i kada se pri upisu u školu u obzir uzmu njihova dotadašnja obrazovna dostignuća. Grupiranje prema sposobnostima ima djelotvorne učinke za učenike migrante jer daje jasne smjernice roditeljima i učeniku što se od njih očekuje. U desetom poglavlju, "Od isključenosti i segregacije do inkluzije? Nejednakost zasnovana na ne/sposobnostima u obrazovnim sustavima Njemačke i Nigerije" autori progovaraju o marginaliziranosti učenika s poteškoćama. Njihovo obrazovanje nastojalo se urediti usvajanjem UN-ove Povelje o pravima osoba s poteškoćama 2006. godine, u kojoj se inkluzivno obrazovanje navodi kao ljudsko pravo. Analizira se institucionaliziranost obrazovanja učenika s poteškoćama u dvije sasvim različite zemlje – Nigeriji i Njemačkoj. Komparacija je usmjerena na dostupnost i pristup formalnom školovanju te na oblik i sadržaj obrazovanja. Autori zaključuju da u oba istražena obrazovna sustava postoje nejednakosti u obrazovanju, unatoč naporima država da ojačaju inkluzivno obrazovanje.

Treći dio knjige započinje jedanaestim poglavljem pod naslovom "Obrazovni

sustavi i meritokracija: socijalno podrijetlo, obrazovna i statusna dostignuća". Autori predstavljaju "meritokratsku trijadu" koja povezuje podrijetlo, obrazovanje i odredišnu klasu. Obrazovanjem bi se trebao oslabiti utjecaj socijalnoga podrijetla kako bi se stjecanje položaja u društvu ili na tržištu rada svelo na meritokratska načela, odnosno na dobivanje šansi na temelju zasluga. Empirijski dokazi pokazuju da su se obrazovne nejednakosti smanjile u 20. stoljeću, ali obrazovne su prilike još uvijek neravnopravno raspoređene po društvenim klasama. Rezultate koje autori podastiru u ovom poglavlju dobili su proučavanjem raznih modela stratifikacije, na temelju čega su mogli donijeti zaključke o vezama između socijalnoga podrijetla i odredišne klase. Autorica dvanaestoga poglavlja "Obrazovni sustavi i spolne nejednakosti u dobitima obrazovanja" istražila je ulaganje u obrazovanje, situaciju na tržištu rada, obrazovne politike i obrazovne sustave u dvanaest zemalja kako bi došla do procjene dobiti obrazovanja za muškarce i žene. Mnoga istraživanja bave se dobitima obrazovanja, ali rjeđe obuhvaćaju razliku u dobitima između muškaraca i žena, stoga je autorica istražila razliku pri ulasku na tržište rada i pri odlasku u mirovinu. Rezultati su pokazali da razlika u dobitima obrazovanja između muškaraca i žena najviše ovisi o godinama školovanja i radnom iskustvu. Drukčija perspektiva o dobitima obrazovanja prikazana je u trinaestom poglavlju, "Obrazovni sustavi i migranti – specifične dobiti na tržištu rada". Autorica poglavlja u istraživanju je usporedila dvije skupine zemalja te povezanost njihova obrazovnoga sustava i tržišta rada s vještinama i znanjima migranata. Rezultati su pokazali da dobiti obrazovanja

migranata ovise o pristupu obrazovnoga sustava zemlje domaćina te vezi obrazovanja i tržišta rada. Autorica ističe da stjecanje obrazovanja u zemlji domaćinu ili priznavanje stečenoga obrazovnog stupnja iz zemlje podrijetla migranata olakšava snalaženje na tržištu rada i omogućuje bolje plaćene poslove. U poglavlju "Zdravstvene dobiti obrazovanja i obrazovnih sustava" autori su nastojali utvrditi povezanost obrazovanja i zdravlja te su istaknuli da se uz obrazovanje poboljšava i zdravlje, jer je obrazovan pojedinac svjesniji utjecaja određenih štetnih navika na zdravlje. Obrazovanje djeluje pozitivno na učenika jer razvija njegovo samopoštovanje, čime se jača i mentalno zdravlje, ali zbog vršnjačkoga pritiska u školi učenici mogu razviti navike štetne za zdravlje, kao što je ovisnost o psihoaktivnim tvarima.

Četvrti dio knjige obuhvaća petnaesto poglavlje pod naslovom "Dobri i loši obrazovni sustavi: postoji li ideal?" Autorica poglavlja tvrdi da se idealan obrazovni sustav postiže promjenama na postojećem sustavu. Navedene su karakteristike dobrih obrazovnih sustava. Inkluzija je jedna od karakteristika koja podrazumijeva obrazovanje za sve pojedince kako bi ostvarili svoj potencijal. Opsežan kurikulum (um) priprema učenika za raznolikost života i tržište rada, a prilagodljivost obrazovanja omogućuje laku primjenu novih obrazovnih trendova i odgovore na društvene promjene. Međupovezanost je pojam koji okolinu za učenje prepoznaje u obitelji, među prijateljima, s vršnjacima, a ne samo u školi. Transparentnost i sustavno osiguranje kvalitete nezaobilazne su odlike obrazovanja kojima se prati ostvarivanje obrazovnih ishoda. Autorica se posebno osvrnula na stratifikaciju i standardizaciju kao glavne karakteristike dobrog i lošeg obrazovanja.

U zaključnom dijelu knjige urednici navode kratak sažetak svakoga poglavlja, iz čega slijede glavni zaključci. Jedna od glavnih uloga obrazovanja jest stvaranje jednakih prilika za sve pojedince neovisno o klasi, rasi, narodnosti, spolu ili dru-

gim karakteristikama. Urednici savjetuju buduće istraživače koje teorijske modele treba rabiti, ističu potrebu za prikupljanjem odgovarajućih podataka radi dobivanja kvalitetnijih rezultata i savjetuju upotrebu kvalitativnih i kvantitativnih metoda koje se uspješno dopunjuju.

Darko Samardžić

<https://doi.org/10.5559/di.26.3.07>

Inga Tomić-Koludrović
POMAK PREMA
MODERNOSTI
Žene u Hrvatskoj
u razdoblju zrele
modernosti

Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2015.,
327 str.

This remarkable book *Pomak prema modernosti: Žene u Hrvatskoj u razdoblju zrele modernosti* [Moving Towards Modernity: Women in Croatia in the Period of Mature Transition] by Prof. Dr. Inga Tomić-Koludrović was recently awarded the 2015 State Award for Science in the field of Social Sciences. Meticulously written, this is an ambitious, theoretically insightful book in which the author continues her discussion about the position of women in Croatian society. Mainly relying on her own research carried out in 2005 and 1999 as well as other relevant studies that dealt with values, attitudes and practices of women in Croatia, she examines the position of women in Croatia. One of its main findings is that contrary to prevailing assumptions about the

"retraditionalisation" of women in the transition period, empirical research described in this book shows that during the so-called late post-socialist transition in Croatia (i.e., between 2005 and 2013) there was "a shift towards modernity" among women. However, the types "indecisively modern" and "transitionally reflexive" that she has identified in this study (described in more detail below), reflect its ambivalent and transitional nature.

In the first part of the book, the theoretical framework for conceptualisation of research instruments used in the 2005 study as well as methodological considerations and results of factor, cluster and socio-demographic analyses are presented. The social position, attitudes, values and practices of women in Croatia are theoretically explored using a complex theoretical model based on recent theories of modernisation. Authors such as Beck, Giddens, Touraine, Eisenstadt, Inglehart and Welzel as well as contemporary Asian authors such as Kyung-Sup Chang and Chiao-Ling Chien are referenced in this book. The author also draws on theories of structuration and gender (e.g., Risman, Lorber and Connell). The development of such a complex theoretical model facilitates a deeper and more comprehensive understanding of the position of women in Croatia, as well as an interpretative framework for the construction of types based on cluster analysis (see chapters 2 and 3 in co-authorship with Željka Zdravković). It is also worth mentioning that although the author largely cites the works of sociologists, she also refers to authors from other disciplines such as political sciences, theology, philosophy, economics, psychology, anthropology and social policy.

Based on research carried out in 2005, innovatively, for the first time in Croatia, four types of women in Croatia are identified in this comprehensive book. They include: pre-modern, traditional, indecisively modern and transitionally reflexive, and their regional distribution in Croatia is also provided. The smallest group of women